

Maliyyə sabitliyi

AR Mərkəzi Bankı

Tədqiqatlar və İnkişaf Mərkəzi

Leyla Yusifzadə

Bakı - 2011

Mündəricat

1. Maliyyə sabitliyinin tərfi və məqsədi
2. Makro- və mikroprudensial təhlil
3. AMB-də maliyyə sabitliyi təhlili
4. Stress test: mahiyyəti və məqsədi
5. Stress test növləri
6. Stress test və ssenarilər
7. Nəticə
8. Gələcək işlər

Maliyyə sabitliyinin tərfi və məqsədi

3

Avropa Mərkəzi Bankı	İqtisadiyyatda yığımların investisiyalara transformasiyasına şərait yaratmaqla ödəniş və bütövlükdə maliyyə sisteminin şoklara davam gətirməyə qadir olma vəziyyətidir.
Beynəlxalq Hesablaşmalar Bankı	Hüquqi, fiskal, monetar, tənzimləyici və mühasibat rejimlərinin təsir etdiyi maliyyə bazarları, maliyyə infrastrukturunu və maliyyə institutları arasında kəskin dəyişikliklərin olmadığı bir vəziyyətdir.
Beynəlxalq Valyuta Fondu	Maliyyə sistemi elə bir mühitdə və ya şərtlər daxilində sabitdir ki: • maliyyə institutlarının əksər hissəsi likvidlik çatışmazlığı ilə üzləşməsin və iflasa uğramasın; • ən vacib maliyyə xidmətlərinin göstərilməsi ilə bağlı maneələr mövcud olmasın.

Qlobal maliyyə bazarlarında baş verən proseslərin fonunda bu təriflərin hər biri öz aktuallığını saxlasa da əsas müzakirə obyektini onların ayrı-ayrı elementləridir.

Maliyyə sabitliyinin tərfi və məqsədi

4

Güclü və dayanıqlı maliyyə sistemi maliyyə sabitliyinin əsasını təşkil edir **və ya**

Maliyyə sabitliyi güclü və dayanıqlı maliyyə sisteminin əsasını təşkil edir.

(De Nederlandsche Bank)

Makro- və mikroprudensial təhlil

5

Maliyyə sisteminin güclü və həssas tərəflərinin qiymətləndirilməsi və monitorinqi **makroprudensial təhlil metodologiyası** əsasında aparılır.

Makro- və mikroprudensial təhlilin fərqləri		
	Makroprudensial	Mikroprudensial
Məqsəd	Maliyyə sisteminin sistem risklərinin azaldılması	Fərdi maliyyə institutlarının dayanıqlılığının təmin edilməsi
Son vəzifə	Tranzaksiya xərclərinin məhdudlaşdırılması	İstehlakçıların (investor/depozitor) müdafiəsi
Risqlərin xarakteri	Endogen və ekzogen	Endogen
Yoluxma ehtimalı	Vacib	Əhəmiyyət kəsb etmir
Prudensial nəzarətin həyata keçirilməsi	Yuxarıdan-aşağıya doğru	Aşağıdan-yuxarıya doğru

Makro- və mikroprudensial təhlil

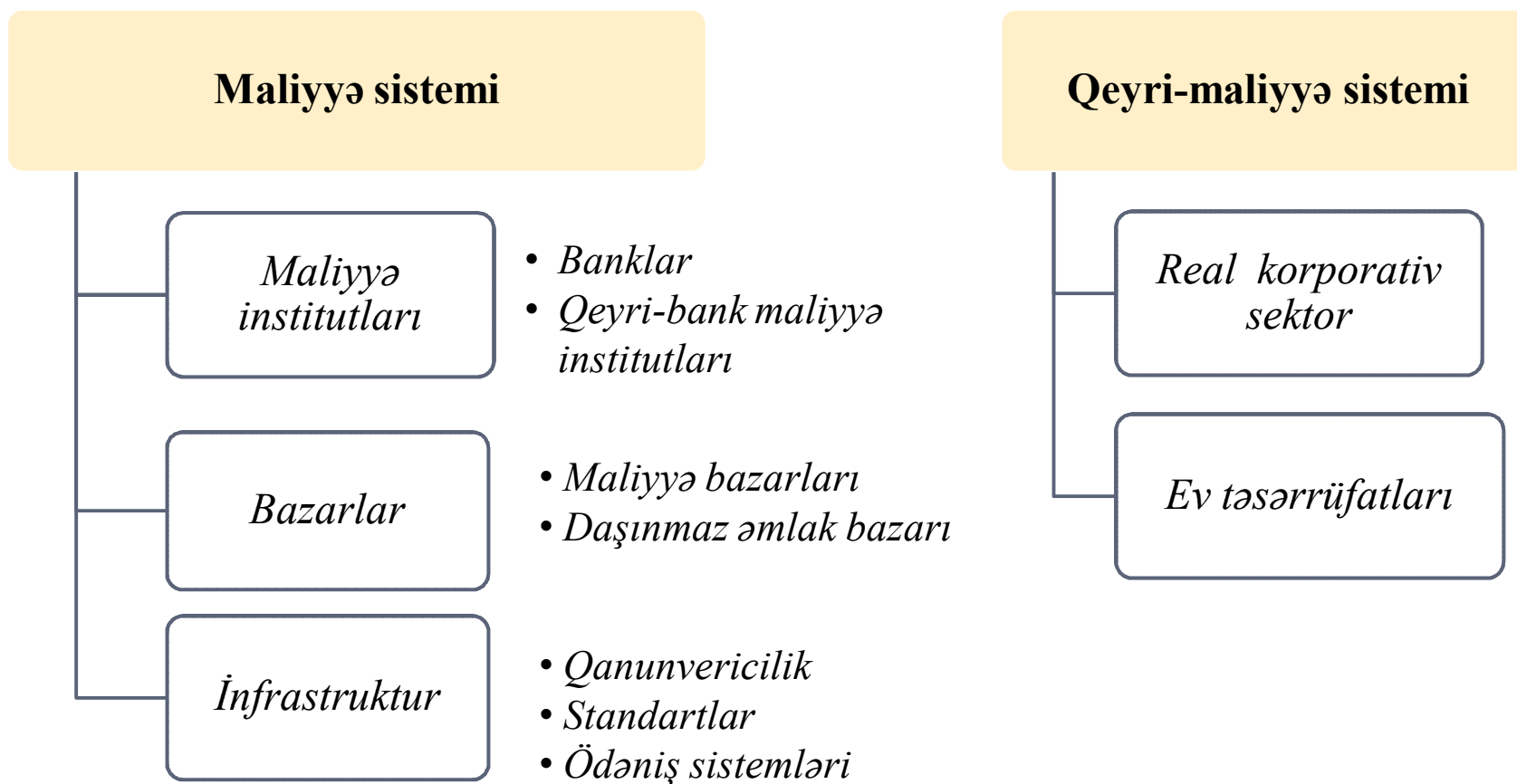
6

1. Maliyyə sabitliyi təhlilinin subyektləri
2. Maliyyə sabitliyinə təsir edən amillər
3. Makroprudensial göstəricilər sistemi
4. Maliyyə sabitliyi təhlilinin alətləri

Makro- və mikroprudensial təhlil

7

Maliyyə sabitliyi təhlilinin subyektləri

Makro- və mikroprudensial təhlil

8

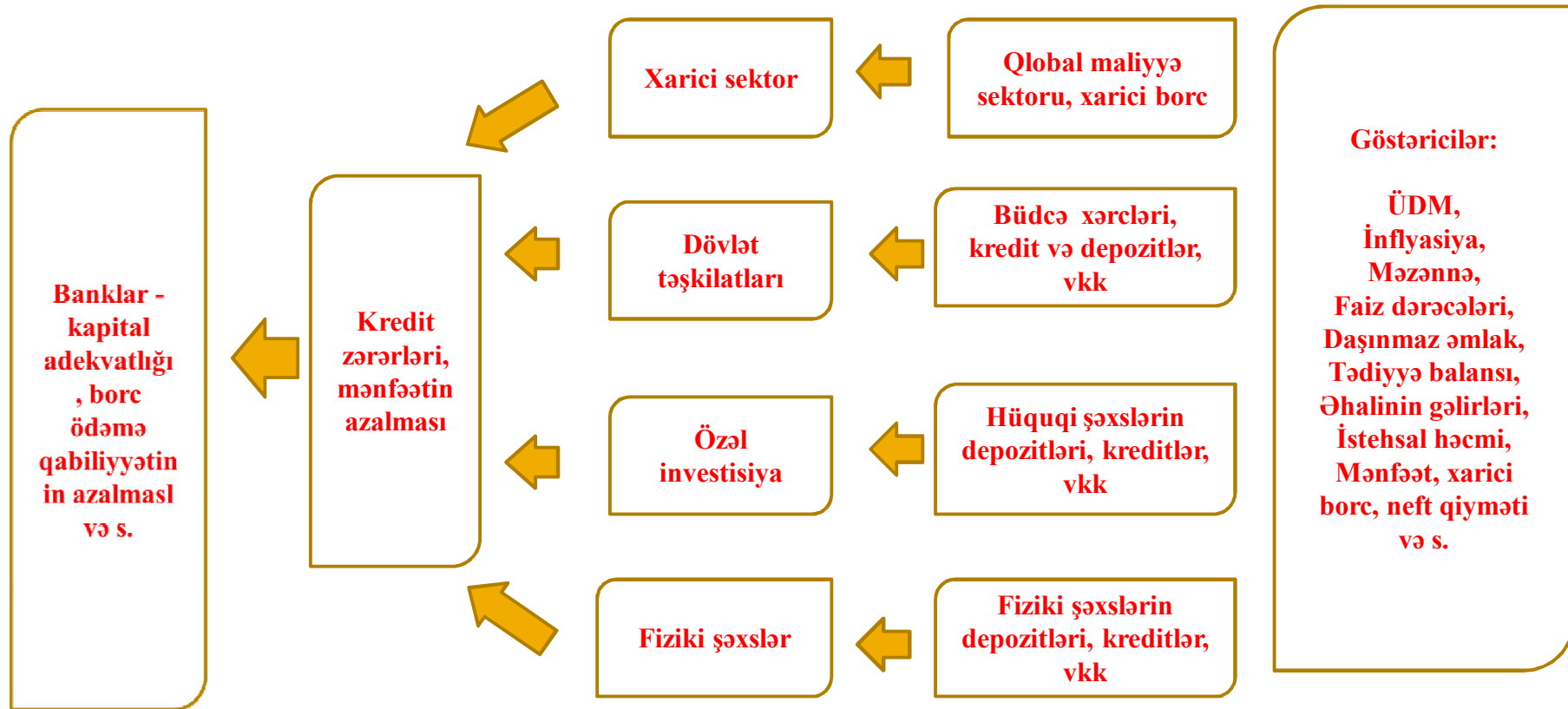
Maliyyə sabitliyinə təsir edən amillər

Endogen	Ekzogen
• risklərin idarəedilməsi sistemlərinin keyfiyyəti; • daxili institusional potensialın yetərsizliyi; • sistem risklərinə həssaslıq	• makroiqtisadi meyllər; • hüquqi baza və biznes mühiti; • qlobal meyllər; • siyasi amillər; • təbii amillər

Makro- və mikroprudensial təhlil

Bank sisteminə təsir göstərən əsas amillər

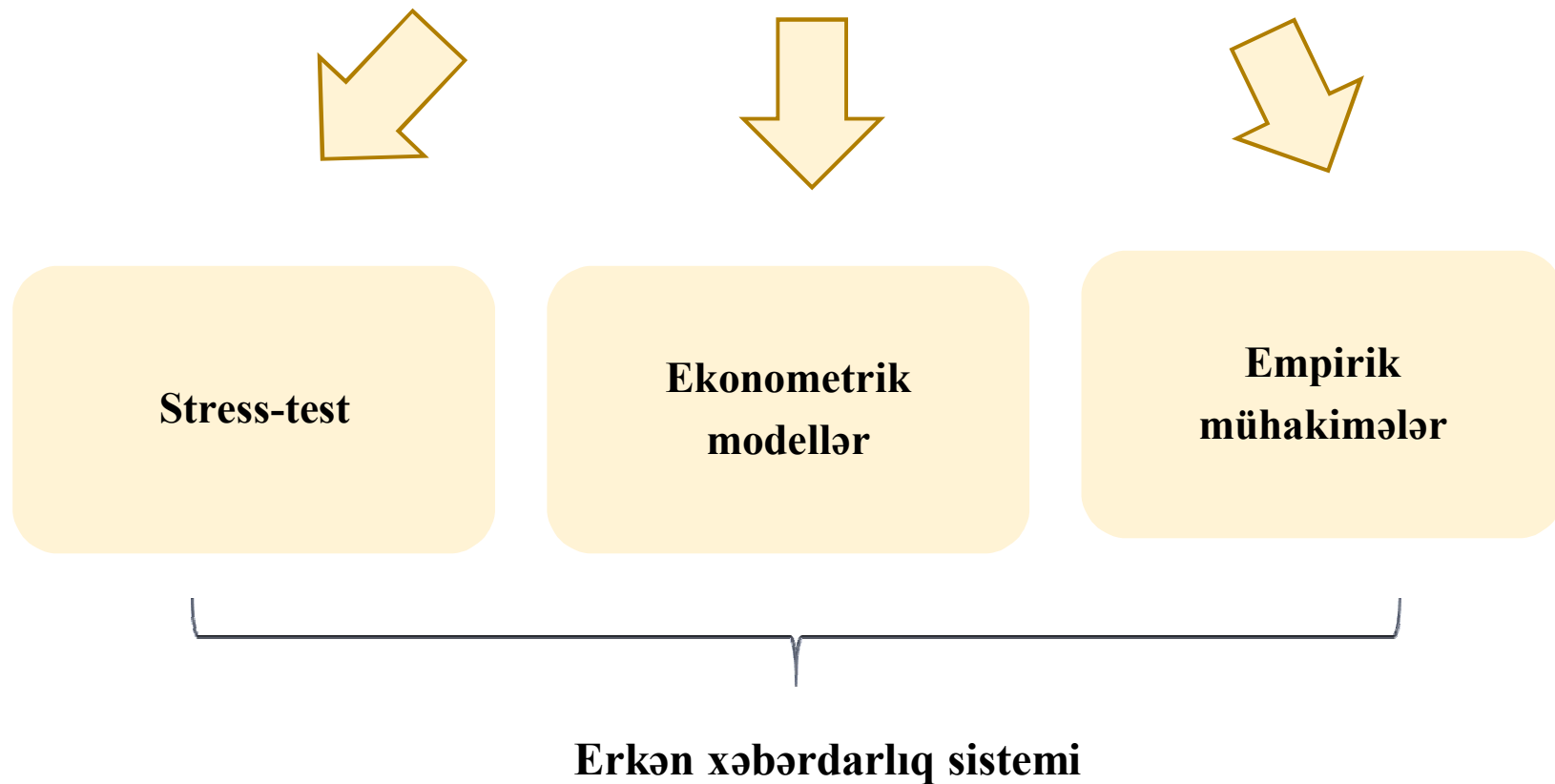
9

Makro- və mikroprudensial təhlil

10

Maliyyə sabitliyi təhlilinin alətləri

AMB-də maliyyə sabitliyi təhlili

11

1. Səmərəli bank nəzarətinin Bazel prinsipləri əsasında həyata keçirilməsi;
2. Maliyyə sabitliyi funksiyasının AMB-nin əsas mandatına aid edilməsi;
3. Mikroprudensial təhlil ilə bank sisteminin maliyyə sabitliyinin təhlilinin funksional olaraq ayrılması və sonuncunun TD-da formalaşmağa başlanması;
4. Pul siyasəti və maliyyə sabitliyi Komitəsinin yaradılması;
5. Real sektorun monitorinqinin həyata keçirilməsinə başlanılması;
6. Makroiqtisadi diaqnostikanın metodologiyasının hazırlanmasına başlanılması həyata keçirilmişdir.

Stress-test: mahiyyəti və məqsədi

12

- Stress-testləşdirmə **gözlənilməz, müstəsna, lakin mümkün şoklara** bankların **həssaslığının** qiymətləndirilməsi alətidir.
- Stress-test bankın və maliyyə sisteminin potensial **zəif tərəflərini izləməyə, proqnozlaşdırmağa** və **zəruri preventiv tədbirləri** müəyyən etməyə imkan verən makroprudensial təhlilin başlıca elementlərindən biridir.
- Stress-test FSAP-ın (Maliyyə Sektorunun Qiymətləndirilməsi Proqramı) mühüm komponenti və Bazel standartlarının tərkib elementi kimi çıxış edir.

Stress-test: mahiyyəti və məqsədi

Avropa Bankları tərəfindən istifadə edilən stress testləri

	Hesabatlarda (faizlə)
Stress test daxil edilmişdir	55
Kredit riski stress testi	55
Faiz riski stress testi	45
Məzənnə riski faiz riski	33
Digər risklər	33
Ssenari təhlili daxil edilmişdir	38
Domino effekti daxil edilmişdir	10

Mənbə: Bank of England

Stress-testin növləri

14

1. **Əhatə dairəsi nöqtəyi nəzərindən:**

- Mikro stress-test
- Makro stress-test

2. **Zaman nöqtəyi nəzərindən:**

- Statik stress-test
- Dinamik stress-test

3. **Metodologiya nəzərindən:**

- Həssaslıq stress testləri
- senari stress testləri
- Domino effekti stress testi
- Ən böyük zərər stress testi

Stress-testin növləri

Əhatə dairəsi nöqteyi nəzərindən:

15

Mikro stress-test

- Bir bankın və ya maliyyə institutunun ayrı-ayrı şoklara qarşı dayanıqlılığını qiymətləndirir;
- Banklarda risklərin idarə edilməsinə yardım edir;
- Lakin yoluxma effektini və risklərin korrelyasiyasını nəzərə almır.

Makro stress-test

- Bütövlükdə bankın və ya maliyyə təşkilatının şokları absorbsiya etmək qabiliyyətini qiymətləndirir;
- Makroiqtisadi sfera ilə bank portfeli arasında qarşılıqlı kəmiyyət əlaqələrinə əsaslanır;
- Beynəlxalq aləmdə geniş istifadə və tövsiyə edilir.

Stress-testin növləri

Zaman nöqtəyi nəzərindən:

16

Statik stress-test

- Şoklar yalnız fərdi qaydada, müəyyən ehtimallar əsasında seçilir;
- Müxtəlif makroiqtisadi inkişaf senarilərini nəzərə almır və *gələcək* şokların yalnız bankın *cari* durumuna təsiri simulyasiya olunur;
- Maliyyə göstəricilərini proqnozlaşdırmağa imkan vermir.

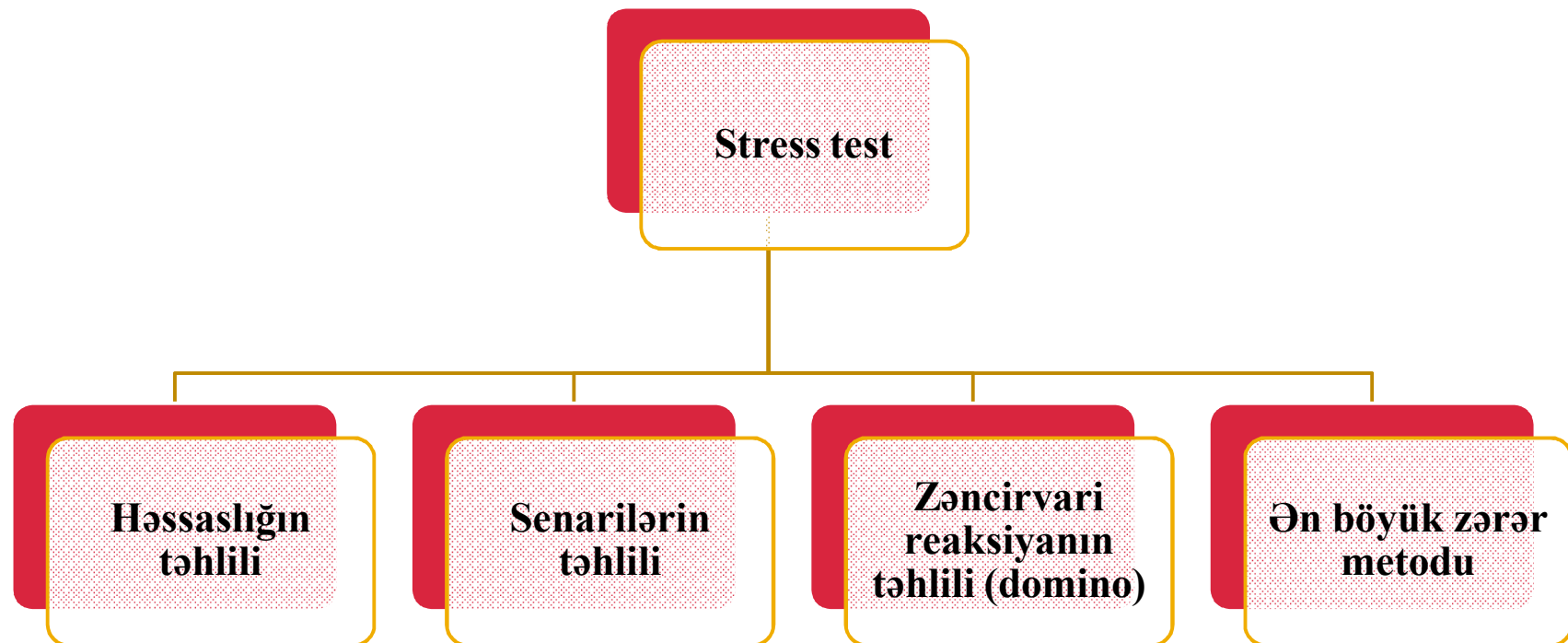
Dinamik stress-test

- Bank göstəriciləri və real sektor göstəriciləri arasındakı kəmiyyət əlaqələrini iqtisadi-riyazi üsullarla qiymətləndirir ;
- Ehtimal olunan şoklar makroiqtisadi inkişaf senarilərinə əsaslanır;
- Təsir edən və təsir olunan göstəricilər (təsir - əks təsir) proqnozlaşdırılır (forward looking).

Stress-testin növləri

Metodologiya nəzərindən:

17

Stress-testin növləri

Metodologiya nəzərindən:

18

Həssaslığın təhlili (sensitivity analysis):

Hər hansı bir risk faktorunda (faiz dərəcələri, mübadilə məzənnələri, səhmlərin qiyməti və s.) olan dəyişmənin banklara təsirinin ölçülməsi metodudur. Bu təhlil növü əsasən simmetrik şoklar yaradılmaqla aparılır.

Senarilərin təhlili (scenario analysis):

Bu metod müəyyən senarilərin baş verməsi zamanı bankların şokları absorbsiya etmək qabiliyyətini qiymətləndirir. Beynəlxalq təcrübədə senarilərin qurulması üçün universal metod müəyyən edilməmişdir.

Stress-testin növləri

Metodologiya nəzərindən:

19

Ən böyük zərər metodu (maximum loss approach):

Ən yüksək zərərlərə səbəb ola biləcək ssenarinin təhlili metodudur. Statistik modelləşdirmə ilə bir neçə ssenarinin içindən ola biləcək ən böyük zərərlər müəyyən edilir.

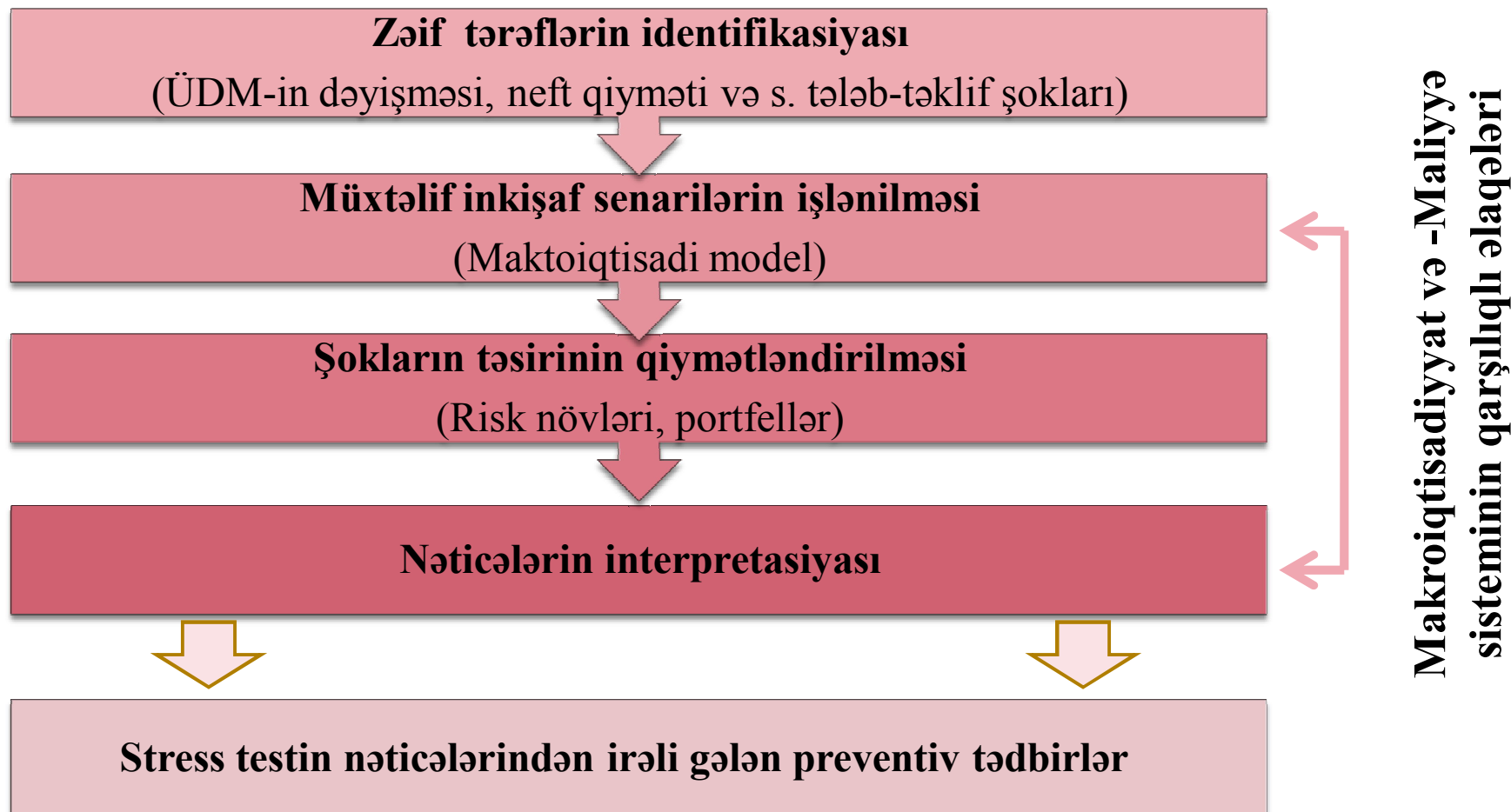
Zəncirvari reaksiyanın təhlili və ya yoluxma effekti (Contagion analysis):

Bir maliyyə institutunda olan şok hadisəsinin digər banklara və bütün maliyyə sisteminə yayılmasının təhlili metodudur.

Stress-testin növləri

Makro stress-testin sadələşdirilmiş strukturu

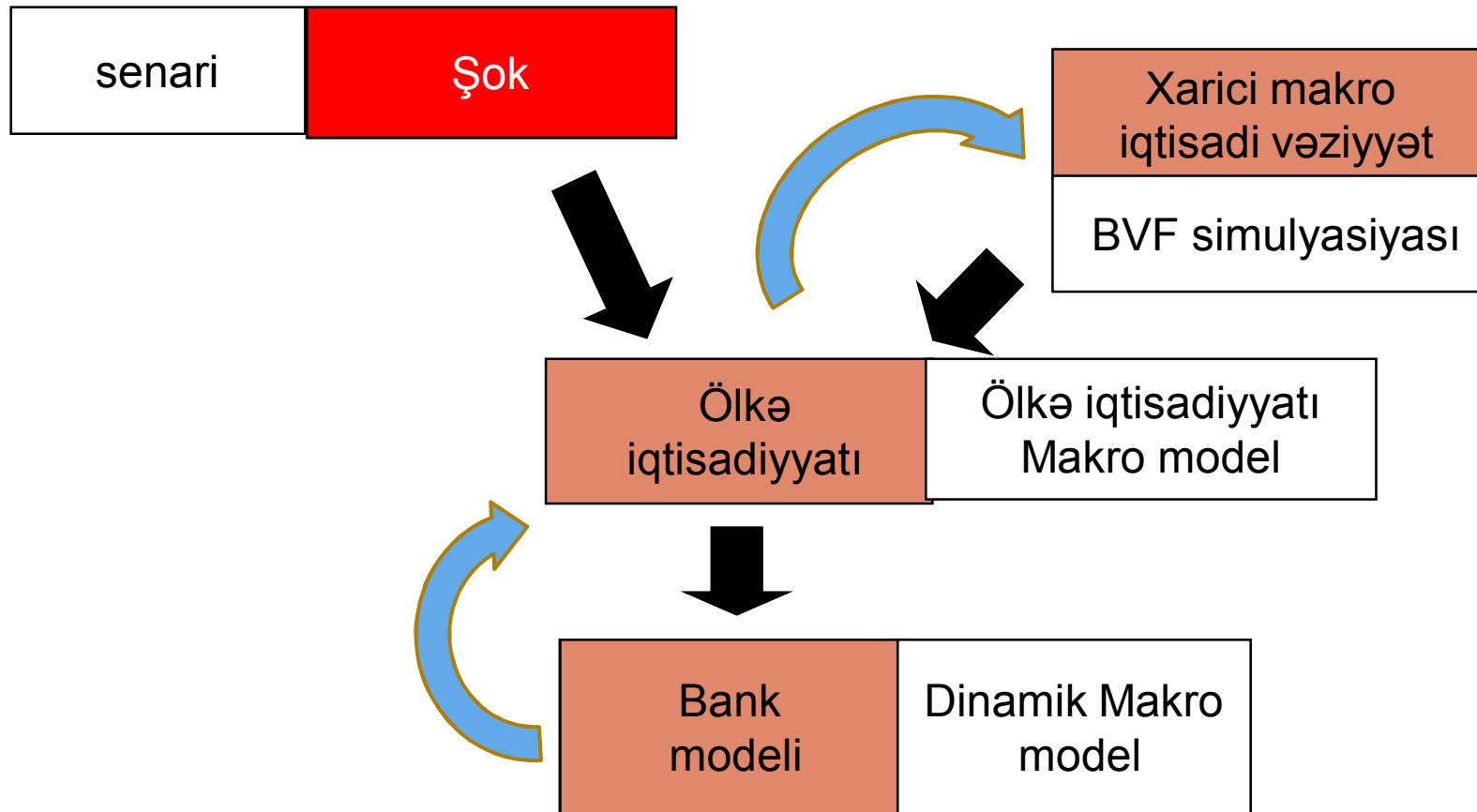
20

Stress-testin növləri

Makro stress-testin inkişaf etmiş strukturu

21

Stress test və senarilər

Aktivlər üzrə stress-test:

- ▣ Kreditlərin vaxtında qaytarılmaması və ya gecikdirilməsi (kredit riski ilə əlaqədar yaranan likvidlik riski);
- ▣ Mərkəzi Bank tərəfindən məcburi ehtiyat normasının dəyişdirilməsi;
- ▣ Bankda likvid aktivlərin həcmnin azalması;
- ▣ Bazarda likvid aktivlərin dəyərində dəyişikliklərin müşahidə olunması.

Stress test və senarilər

Öhdəliklər üzrə stress-test:

- Müddətli öhdəliklərin sahibləri tərəfindən vəsaitlərin vaxtından əvvəl geri götürülməsi;
- Cari və müxbir hesablarda vəsaitlərin azalması;
- Müştərilərin depozitlərinin valyutasının dəyişdirilməsi;
- İri depozitlərin geri çağırılması;
- Banklar və digər maliyyə qurumlarından alınmış vəsaitlərin vaxtından əvvəl geri çağırılması;
- Kredit xətləri üzrə müqavilə şərtlərinin pozulması (vaxtından əvvəl bağlanması, nəzərdə tutulmuş vəsaitlərin tam həcmdə və ya vaxtında ayrılmaması).

Nəticə

24

Banklarda aparılan stress testlərin nəticələri təsiri müvafiq hesabatlarda və əmsallarda öz əksini tapmalıdır:

- *Balans hesabatı;*
- *Mənfəət və zərər hesabatı;*
- *Pul axını hesabatı;*
- *Ödəniş müddətinin bölgüsü cədvəli;*
- *Kapitalın adekvatlıq əmsalı;*
- *Leverec əmsalı;*
- *Ani likvidlik əmsalı;*
- *Birinci dərəcəli kapitalın adekvatlıq əmsalı;*
- *Vaxtı keçmiş kreditlərin portfeldə payı;*
- *ROE əmsalı;*
- *ROA əmsalı;*
- *Likvid aktivlərin aktivlərə nisbəti əmsalı;*
- *Xalis faiz gəlirinin ümumi gəlirlərə nisbəti əmsalı;*
- *Açıq valyuta mövqeyinin kapitala nisbəti əmsalı.*

Nəticə

Bank stress testin aktuallığına hər zaman diqqət yetirməli və bankın davamlı inkişafının təmin edilməsi və şok hadisələrinə qarşı müqavimətinin gücləndirilməsi üçün stress testlərin dəqiqləşdirilməsi və modifikasiyasına daimi nəzarət etməlidir.

Stress test modellərinə azı ildə bir dəfə yenidən baxılmalıdır. Modeldə istifadə edilən ehtimallara və şoklara fərdi qaydada baxılmalı və təsdiq edilməlidir.

İstifadə edilən bütün modellər “geri yoxlama” prinsipə tabe olmalıdır. “Geri yoxlama” prosesi ehtimal olunan nəticələrin faktiki nəticələrlə müqaisə etməklə tətbiq olunan modelin adekvatlığının müəyyən edilməsi üçün həyata keçirilir.

Gələcək işlər

26

- Kredit riski modelinin təkmilləşdirilməsi (makroiqtisadi vəziyyətin təsiri və əks təsir, digər banklarla əlaqə və s.),
- Kredit və likvidlik risklərinin birgə təhlil olunması, iqtisadi artıma təsirinin və əks təsirin müəyyən edilməsi,
- Beynəlxalq təcrübəyə uyğun olaraq defolt ehtimalı (probability of default – PD), iflasa düşər məbləğ (exposure at default – EAD), iflas zamanı zərər (loss given default - LGD) və əməliyyat müddətinin bitməsinə qalan zaman (maturity – M) kimi göstəricilərin hesablanması və stress testlərində istifadə olunması,

Gələcək işlər

27

- Value at Risk (bazar risklərinin ölçülməsi məqsədi ilə) metodologiyasından istifadə edilməsinə başlanılması, Bazel III tələblərinə uyğun olaraq stress altında VaR modelindən istifadə,
- Bank göstəriciləri əsasında indekslərin yaradılması və Erkən Xəbərdarlıq Sisteminin qurulması,
- Bu təkliflərin həyata keçirilməsi nəticəsində bank üçün qurulmuş stress test modelinin gələcəkdə beynəlxalq aləmdə istifadə edilən modellərlə müqayisə aparılmasına imkan verəcəkdir.

Diqqətiniz üçün təşəkkür edirik